

Н.П.Флорескул,

Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ НА БУКОВИНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

У статті досліджуються основні проблеми та особливості соціального захисту на Буковині, здійснено аналіз розподілу видатків бюджету на соціальний захист по основних напрямках. Автором розкрито стан соціального захисту в Чернівецькій області, запропоновані шляхи подолання недоліків.

In article the basic problems and features of social protection on Bukovina are investigated, the analysis of distribution of expenses of the budget on social protection in the basic directions is carried out. The author opens a social protection condition in Chernovitsky area, ways of overcoming of lacks are offered.

На сучасному етапі розвитку економіки України існуюча система соціального захисту має багато проблем і недоліків, які потребують розв'язання.

Розв'язанню цих проблем присвячені праці науковців та фахівців Чернівецької області, зокрема І.М.Школи, М.С.Бідюка, В.Х.Шмальца.

Метою статті є дослідження стану розвитку системи соціального захисту населення, визначення труднощів та позитивних сторін її становлення на прикладі Буковини.

Основними завданнями цього дослідження є розкриття ролі та місця регіону в економічній системі держави, у контексті забезпечення соціального захисту, узагальнення досвіду краю та розробка рекомендацій щодо формування нових соціально-економічних програм.

Об'єкт дослідження – система соціального забезпечення та стан її фінансування в Чернівецькій області.

Методи дослідження – аналіз, синтез, узагальнення, програмно-цільовий, статистичний та системно-логічний методи.

Північна Буковина і Хотинський повіт Бессарабії, що зараз формує територію Буковини, впродовж тривалої історії перебували у складі інших держав: Молдови, Російської, Австрійської та Австро-Угорської імперій, Румунії, Радянського Союзу. Все це мало відповідний вплив на соціально-економічний розвиток краю.

Чернівецька область – найменша в країні за площею і загальною чисельністю населення, розміщена на заході України в передгір'ях Карпат, межує з Молдовою і Румунією.

Близькість доступу до їхніх кордонів формує явище, за якого, якщо жителі Буковини не знаходять роботу, то емігрують за кордон. За 1891-1910 роки з цього краю до Канади, США, Латинської Америки виїхало понад 48 тис. осіб [1]. Ця тенденція збереглась донині. Якщо в краї погіршується соціальне становище населення, то відповідно збільшується кількість емігрантів. Особливо це характерно для сільських жителів. Це свідчить про те, що населення традиційно розв'язує свої соціальні проблеми самостійно, не покладаючись на владу.

Фінансові органи області були створені в липні 1940 року. Крім фінансових органів були створені управління та відділи, що забезпечували реалізацію фінансово-економічного регіону, зокрема й відділ соціального забезпечення. Структуру видатків місцевих бюджетів за 1940 рік зображено на рис. 1.

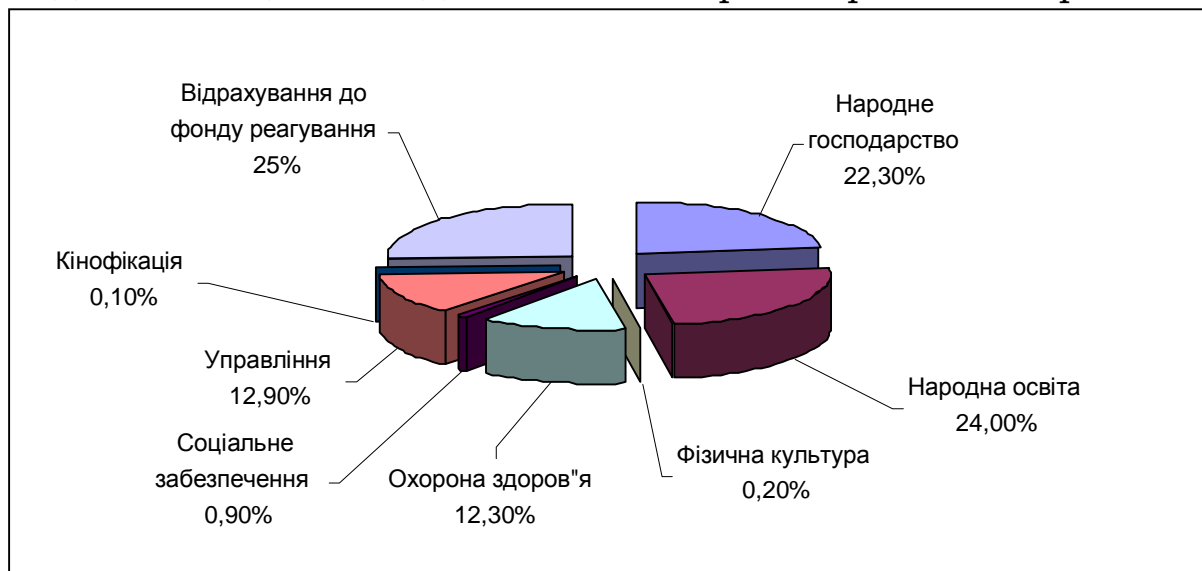

Рис. 1. Структура видатків місцевих бюджетів Буковини в 1940 р. [2, с.34]

З наведеного у рис. 1. видно, що видатки місцевих бюджетів області в 1940 р. на соціальне забезпечення становили менше 1 відсотка від загальної кількості видатків.

За радянських часів структура бюджету Буковини змінилась. Збільшення доходів було одержано за рахунок податку з обороту та надходження відрахувань від прибутку підприємств, значним було перевищення доходів над видатками місцевих бюджетів. Табл. 1 відображає співвідношення доходів та видатків області до незалежності України.

Місцеві бюджети Чернівецької області в 1945-1990 рр. [2, с.56-57]

тис. крб.

	1945	1950	1955	1960	1965	1990
Доходи - всього	11011,2	23720,0	28998,6	52141,5	73749,0	461161,0
Видатки - всього	10516,4	23140,0	28059,7	50232,8	72865,0	441036,0
У т.ч. на соціальне забезпечення	200,5	276,0	358,8	745,4	880,0	7150,0
Перевищення доходів над видатками	494,8	580,0	938,9	1908,7	884,0	20125,0

Дані табл. 1 свідчать, що видатки за відповідні роки збільшувались пропорційно доходам. Але питома вага видатків на соціальний захист населення у загальній сукупності видатків не збільшувалась, а навпаки – ставала меншою: з **1,9 %** від загальної кількості видатків у **1945** році до **1,6%** у **1990** році.

З урахуванням накопиченого національного та світового досвіду вважаємо, що проблеми соціального захисту населення області мають розв'язуватись не через виплати із бюджету, а в напрямку зростання виробництва та підвищення доходів населення. Це дасть можливість значно скоротити кількість одержувачів грошової допомоги та дозволить громадянам самостійно задовольняти свої соціальні та господарські потреби.

Видатки місцевих бюджетів на фінансування соціального захисту у **1995-2004** роках збільшились на **79,8** млн. грн., або у **4,0** рази. Показники фінансування заходів по соціальному захисту населення у **1999-2004** роках підтверджують, що пільговики області одержали допомогу в сумі **372,4** млн. грн., з них:

- пільги ветеранам війни та праці становили **62,4** млн. грн.;
- допомога сім'ям з дітьми – **117** млн. грн.;
- державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – **43,0** млн. грн.;
- додаткові виплати населенню на покриття витрат по оплаті житлово-комунальних послуг – **150,0** млн. грн.

Фінансування виплат державних допомог здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України у вигляді субвенцій до місцевих бюджетів [2,с.201].

Починаючи з **2002** року значно активізується в області

економічна діяльність суб'єктів господарювання, підвищується розмір пенсій та зарплат. Це позитивно впливає на зростання реальних грошових доходів населення. На Буковині відбувається значний приріст банківських установ. Вигідне для торгівлі розташування краю надає значну перевагу Чернівецькій області. «Розв'язання проблем економічного і соціального розвитку краю зорієнтовано на власні сили та можливості регіону, а також на залучення суми дотації із Державного бюджету. Наявні ресурси, виробничий, науково-технічний та інтелектуальний потенціал області достатні для забезпечення розвитку регіону» [3, с.111].

Постійно відпрацьовуються питання підвищення інвестиційної привабливості галузей та районів. Реалізується програма сприяння залученню інвестицій в економіку області на **2004-2010** роки, яка спрямована на формування сприятливого інвестиційного клімату, активізацію збільшення іноземних та вітчизняних інвестицій в економіку області [4, с.4].

Як результат – збільшення кількості інвестицій в регіон, розвиток «зеленого» туризму. Жителі гірських районів вже вибирають між заробітчанством у Європі та розвитком власної справи. Банки більш охоче надають кредити для малого та середнього бізнесу. Співвідношення видатків бюджету та видатків на соціальний захист населення Буковини за **2002-2007** роки зображено на рис. 2.

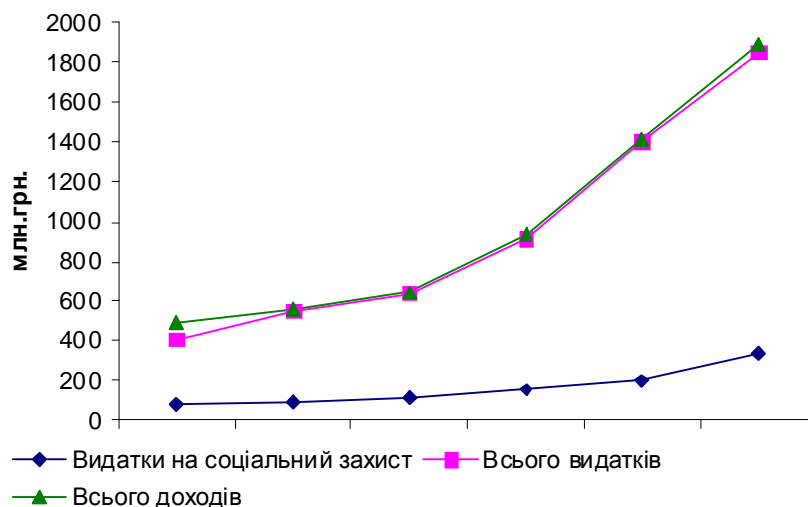

Рис. 2. Доходи, видатки зведеного бюджету Чернівецької області у 2002-2007 роках

Матеріал рис. 2. свідчить про невідповідність тенденцій зростання витрат зведеного бюджету та видатків на соціальний захист, останні зростають значно меншими темпами. На виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам протягом 2004 року область отримала субвенцію з Державного бюджету в сумі **56291,8** тис. грн., що відповідає уточненому Міністерством фінансів України плану на рік. Отримані кошти були спрямовані місцевими бюджетами на погашення кредиторської заборгованості із соціальних допомог за 2003 рік у сумі **497,5** тис. грн. та на виплату допомоги, нарахованої за січень-грудень 2004 року, в сумі **54153,5** тис. грн., а **1640,8** тис. грн. були повернені до Державного бюджету як невикористані на 1 січня 2005 року.

Протягом 2007 року на соціальні виплати область отримала субвенцію з Державного бюджету в сумі **226 943,369** тис.грн., або **89,1** відсотка від уточненого плану на рік. Зазначені кошти спрямовані на виплату залишку нарахувань грудня 2006 року, а також державної допомоги, нарахованої за січень-грудень 2007 року. Станом на 1 січня 2008 року дебіторська та кредиторська заборгованість відсутня, повернення невикористаних коштів субвенції до Державного бюджету не було. Отже, за три роки розмір субвенції на соціальний захист населення Буковини збільшився більш як у 4 рази. Це свідчить як про зростання державної уваги до соціального захисту населення, і про знецінення виплат, інфляцію та заміну соціального добробуту соціальними допомогоюми.

Проаналізуємо розподіл видатків (загального та спеціального фондів) бюджету Буковини на соціальний захист населення по основних напрямках. У табл. 3 наведено дані про видатки Чернівецької області на дану галузь за бюджетною класифікацією.

З наведеного матеріалу видно, що у 2002 році найбільшу питому вагу мали пільги ветеранам війни та праці, з 2003 року найбільше коштів використовується для державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, з 2004 року суттєво збільшується допомога на догляд за дитиною, з 2005 року – одноразова допомога при народженні дитини. Такий розподіл

ФІНАНСИ

видатків на соціальний захист було закладено в Законах «Про Державний бюджет України» у 2002 - 2007 роках.

Станом на початок 2008 року по області обліковувалось 125140 осіб – одержувачів грошових допомог, або 13,6% наявного населення. Основними причинами низького рівня життя населення є низькі індивідуальні доходи та безробіття. Середньомісячна заробітна плата по області нижча від середньої заробітної плати по Україні на 20%. Кількість безробітних Буковини за офіційними даними наближається до 8%. Крім того, для більшості буковинських сіл традиційними є багатодітні сім'ї, тому доходи на душу населення є низькими. Сучасна криза значно поглибила соціальні проблеми регіону.

Таблиця 3

Видатки зведеного бюджету Чернівецької області на соціальний захист населення в 2002-2007 рр. [6]

млн. грн.

Найменування видатків	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Соціальний захист та соціальне забезпечення	80,82	96,26	111,60	155,10	200,74	339,21
Пільги ветеранам війни і праці	12,32	11,88	14,18	17,51	30,72	41,24
Допомога у зв'язку з вагітністю і пологами	0,83	2,32	2,32	2,62	2,92	3,70
Допомога на догляд за дитиною віком до 3 р. незастрахов. матерям	4,42	7,83	7,62	17,05	17,51	39,35
Одноразова допомога при народженні дитини	0,61	0,98	1,84	16,23	37,43	90,79
Допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням	0,08	0,24	0,27	1,35	2,82	3,61
Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям	2,56	20,97	39,64	50,20	42,84	42,85
Будинки-інтернати для малолітніх інвалідів	0,60	0,86	0,81	1,28	1,51	1,86
Притулки для неповнолітніх	0,10	0,20	0,29	0,37	0,52	0,69
Будинки-інтернати (пансіонати) для літніх людей та інвалідів системи соціального захисту	4,22	6,78	7,50	11,19	12,83	16,43
Територіальні центри і відділення соціальної допомоги на дому	3,14	4,11	5,14	7,89	11,10	16,03
Державна соц. допомога інвалідам з дитинства та дітям інвалідам	0,15	0,30	0,53	4,99	12,87	30,12

Для подолання недоліків у системі соціального захисту населення в Чернівецькій області, вважаємо за необхідне:

Ї поглибити адресність державної соціальної допомоги

через упорядкування пільг та допомог, що надаються різними категоріям населення;

Ї створити єдину систему контролю за наданням матеріальної, гуманітарної та інших видів допомог;

Ї забезпечити належний рівень функціонування будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів;

Ї забезпечити розвиток мережі установ ранньої реабілітації для дітей-інвалідів;

Ї залучити благодійну допомогу для розв'язання проблем найбільш незахищених верств населення;

Ї удосконалити механізм надання субсидій на оплату житла, комунальних послуг, палива;

Ї розвинути мережу установ професійної реабілітації інвалідів, з метою забезпечення умов для реалізації їх конституційних прав на професійну організацію та навчання, освіти, зайнятості;

Ї запровадити для окремих категорій громадян залежно від рівня їхніх доходів надання субсидій на послуги, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності (користування транспортом, телефоном тощо);

Ї упровадити єдину обліково-інформаційну систему одержувачів соціальної допомоги.

Ефективна політика держави в соціальній сфері сприятиме встановленню певних пропорцій розподілу соціальних гарантій між різними категоріями населення, різними регіонами з метою стимулювання одних суб'єктів та стримування інших. При наданні соціальних допомог необхідно здійснювати моніторинг доходів вразливих груп населення та межі бідності у розрізі регіону.

Стратегічним завданням на середньострокову перспективу для збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів має стати створення умов для забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від місця проживання.

Стратегічними цілями соціальної політики на регіональному рівні є: зростання матеріального добробуту і умов життя людей, забезпечення ефективної зайнятості населення, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили, гарантування конституційних прав громадян на працю,

соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, культуру, житло, забезпечення прав і соціальних гарантій, що надаються сім'ї, жінкам, дітям та молоді.

Для належного виконання запропонованих заходів необхідним є забезпечення виконання прийнятих державних програм на регіональному рівні, а саме кожного року складається Програма зайнятості населення Чернівецької області; здійснення контролю за структурними зрушеннями в економіці регіону; удосконалення нормативної бази формування місцевих бюджетів; моніторингу стану і розвитку регіону, розробка соціальних прогнозів для забезпечення прийняття виважених управлінських рішень на регіональному рівні.

Формування регіональної соціальної політики має ґрунтуватись на єдиній державній правовій основі, що забезпечуватиме реалізацію прав і свобод кожного громадянина. Розвиток та вдосконалення систем надання грошової і натуральної допомоги малозабезпеченим категоріям громадян здійснюється регіональними та місцевими органами виконавчої влади.

Список використаних джерел:

1. Morariu A. Bukovina (1774-1914). – Bucuresti. – С.85-99.
2. Бідюк М.С., Шмальц В.Х. Історія розвитку фінансових органів Чернівецької області 1855-2005 рр. – Вижниця: Черемош, 2006. – 215 с.
3. Школа І.М. Економічний потенціал регіону: пріоритети використання: Монографія. – Чернівці: Рута, 2003. – 463 с.
4. Пояснювальна записка до звіту про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2004 рік.
5. Пояснювальна записка до звіту про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2007 рік.
6. Звіти про виконання місцевих бюджетів по Чернівецькій області за 2002-2007 роки.
7. Закони України «Про Державний бюджет на 2002-2007 роки».